

ДОСЛІДНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті подано й обґрунтовано дослідну модель підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю до професійного спілкування. Основними структурними компонентами розробленої моделі є: мета, завдання, принципи, зміст, методи, форми, етапи підготовки, компоненти і рівні готовності, результат. Дієвість моделі забезпечують педагогічні умови. Усі структурні компоненти моделі спрямовано на формування належного рівня сформованості діалогічних умінь і навичок.

Ключові слова: модель, моделювання, структурні компоненти, етапи підготовки, педагогічні умови, діалогічні вміння, діалогічні навички, рівень сформованості.

Модернізація системи вищої освіти України потребує розробки ефективних засобів формування всебічно розвинутої особистості, здатної не лише використовувати здобуті знання у професійній діяльності, а й постійно їх поповнювати. Обсяг інформації, необхідної для плідної праці та життя освіченої людини, постійно зростає. Це вимагає від майбутніх фахівців умінь самостійно орієнтуватися у зростаючих інформаційних потоках, сприймати їх системно, здійснюючи критичний аналіз. У зв'язку із цим до рівня сформованості самостійності фахівців сьогодні ставляться особливі вимоги. Щоб сформувати культуру професійного спілкування майбутніх фахівців-аграріїв, необхідно визначити та побудувати її модель.

Моделювання глибоко проникає в теоретичне мислення і практичну діяльність людини (Б. Бірюков, А. Лапунов В. Налімов, І. Новиков, В. Штофф), і в педагогічну науку зокрема, науковцями визнано, що одним із важливих напрямів пошуку шляхів підвищення якості процесу професійної підготовки фахівця є розробка його моделі [7, с. 12–14]. Деякі науковці у своїх дослідженнях використовували модель під кількома кутами зору: як засіб для системного розгляду такого складного явища, як формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю; для опису об'єкта дослідження; для подання результату в узагальненій і наочній формі [2; 9; 18].

Мета статті – подати й обґрунтувати дослідну модель підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю до професійного спілкування.

Методологічну основу дослідження становлять засади педагогічного (навчального, виховного, дидактичного, соціально-педагогічного, історико-педагогічного) моделювання, викладені у працях В. Міхеєва, який пов'язував процес моделювання із процедурами дослідження, за допомогою яких визначають предмет, цілі та завдання дослідження [9].

Використовуючи модель як засіб для системного вивчення формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю враховували, що модель є системою, дослідження якої слугує засобом отримання інформації про іншу систему. Так, І. Котляр уточнює, що модель, відображаючи чи відтворюючи об'єкт дослідження, здатна зміню-

вати його так, що вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт. У педагогічних дослідженнях, зазначає автор, модель застосовується з метою визначення або уточнення характеристик і раціоналізації побудови об'єктів. Моделювання – це специфічний спосіб пізнання, при якому одна система (об'єкт дослідження) відтворюється в іншій моделі [10].

Підтвердження доречності використання моделі як системи у контексті нашого дослідження знаходимо і у В. Штофф, який виділяє кілька головних характеристик моделей:

- синергетичну: модель є фактично віртуальною чи матеріально реалізованою системою;
- відтворювальну: модель відображає об'єкт дослідження;
- ідеалізуючу: модель здатна замінити об'єкт вивчення;
- інформаційну: модель дає можливість отримати нову інформацію про об'єкт [19].

Отже, спираючись на наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених із питань моделювання у педагогіці та тезу про те, що моделювання допомагає дослідити певне педагогічне явище чи процес, звертаємось до моделювання для формалізації перебігу і результатів дослідження. З метою найбільш повного відображення досліджуваного феномену використовуємо різні функції, притаманні моделі:

- редуційну, тобто можливість зведення складного (комунікативної діяльності людини і формування комунікативної культури фахівця) до простого (взаємозв'язку стандартизованих пояснюваних за допомогою педагогічної науки елементів) під час моделювання;

- дослідницьку, тобто відображення результатів дослідницької діяльності у моделі, що ґрунтується на зазначених результатах (констатувального етапу експерименту);

- евристичну, тобто реалізацію дослідницького завдання за допомогою спрощених схем пізнання (виражених в ідеалізованих і спрощених елементах моделі);

- пояснювальну, яка передбачає тлумачення структури, зв'язків, зумовленостей між компонентами досліджуваного об'єкта (за допомогою виділених у дослідженні категорій і понять психолого-педагогічної науки).

Для побудови моделі процесу формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю звертаємось до тези Ю. Бабанського про визначальну роль мети щодо інших складників педагогічної діяльності [2, с. 9] (див. рис.). За мету ставимо сформованість культури професійного спілкування.

В основу запропонованої моделі процесу формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю покладені такі організаційно-педагогічні умови:

- забезпечення підготовки викладачів до формування у студентів культури професійного спілкування;

- упровадження у навчально-виховний процес аграрного університету діалогічних методів навчання і виховання;

– інтеграція у зміст підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю формування знань про культуру професійного спілкування та умінь і навичок взаємодії у ситуаціях, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю;

– стимулювання студентів до формування вмінь і навичок культури професійного спілкування.

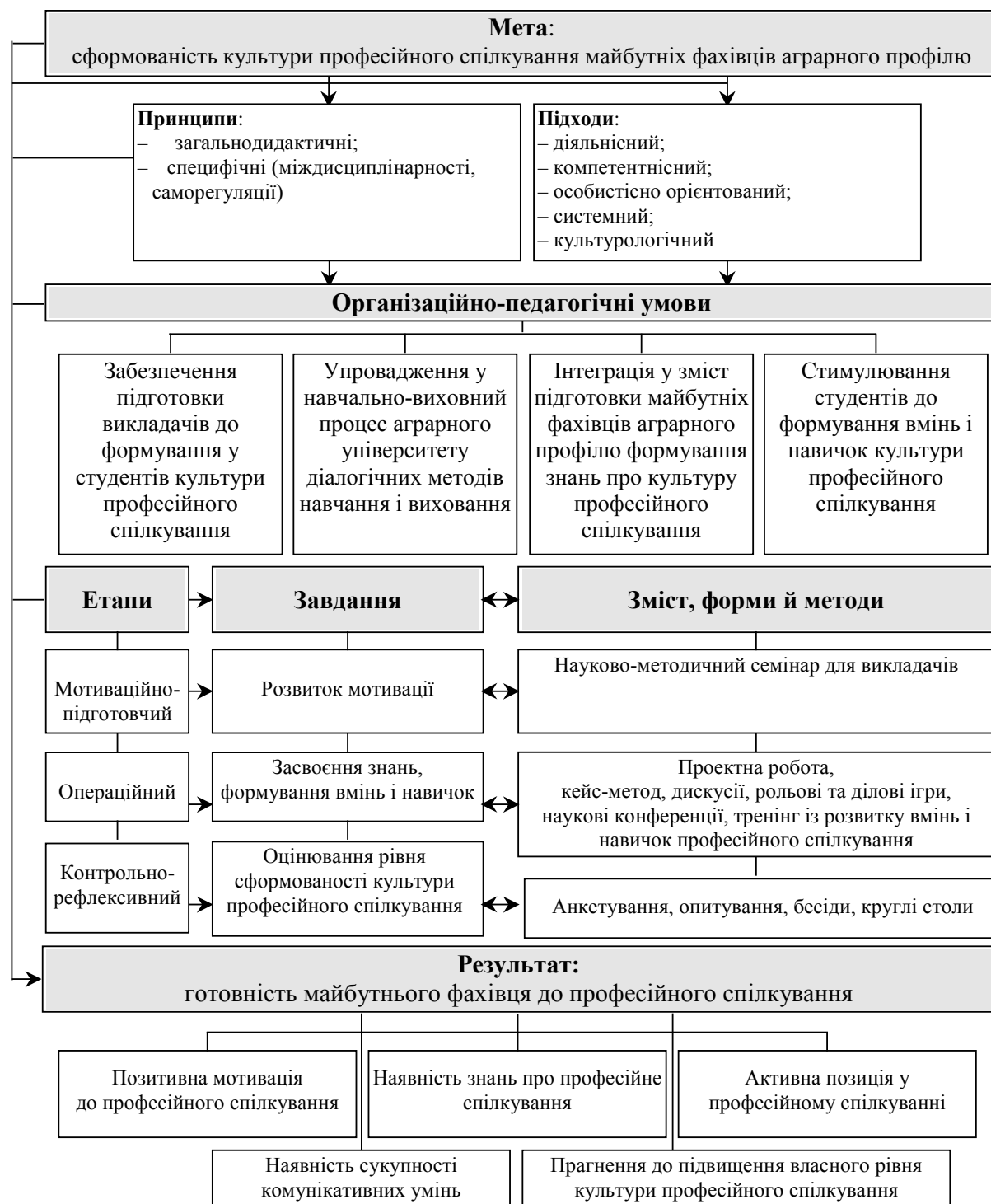

Рис. Модель процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю

Упровадження у навчальний процес науково обґрунтованої моделі процесу формування культури професійного спілкування передбачає застосування адекватних методів діагностики та оцінювання стану сформованості культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю, ефективність яких буде передумовою формування самооцінки студентів, необхідної для визначення позитивної, нейтральної або негативної тенденції розвитку умінь і навичок професійного спілкування; формування культури професійного спілкування з урахуванням усіх компонентів педагогічної системи, а саме: цілей підготовки, змісту навчання та виховання, дидактичних процесів як способів здійснення педагогічного процесу, студентів, викладачів, організаційних форм педагогічної діяльності.

Для досягнення визначеної мети та виконання поставлених завдань у розроблену модель процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю закладено такі педагогічні принципи.

Загальнодидактичні:

1. Принцип системності уможливорює обґрунтування та розробку мети, принципів, методів і засобів процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю, визначення організаційно-педагогічних умов і факторів впливу на формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю. При застосуванні принципу системності встановлюється причинно-наслідковий характер досліджуваних процесів і явищ, ієрархічність структури системи, яка вивчається. Отже, цей принцип дає змогу забезпечити цілісність процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю і взаємодію його структурних компонентів, здійснювати цілеспрямований вплив на його перебіг, прогнозувати результати експериментальної роботи.

2. Принцип наступності та безперервності передбачає, що формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю у навчально-виховному процесі аграрного університету є одним із етапів, які становлять цілісну систему процесу розвитку особистості. Він є безперервним і триває протягом усього періоду професійної підготовки і діяльності фахівця. При цьому спираємось на концепцію навчання впродовж усього життя, яка передбачає постійну необхідність і можливість набуття фахівцями нових знань, умінь і навичок на всіх етапах професійної діяльності для підтримання своєї професійної компетентності на конкурентоспроможному рівні.

Специфічні:

1. Принцип міждисциплінарності вимагає підвищення рівня узагальнення та логічності знань, які у вигляді окремих елементів студенти засвоюють під час вивчення певних дисциплін у контексті формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю.

При реалізації принципу міждисциплінарності відбувається інтеграція навчальних дисциплін на основі єдності всіх завдань і перехід від вузь-

копредметних форм навчання до взаємопов'язаного широкого комплексу засвоєння знань, умінь і навичок.

2. Принцип саморегуляції сприяє розвитку в студентів бажання до постійного підвищення власного рівня культури професійного спілкування, водночас і до професійного саморозвитку та самовдосконалення, формує здатність до прийняття рішень у різних ситуаціях професійного спілкування. Через самоактивність майбутній фахівець здатний реалізувати свій комунікативний потенціал, набути досвіду спілкування.

При розробці моделі процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю спиралися на системний, культурологічний, компетентнісний, діяльнісний і особистісно орієнтований підходи.

Аналіз праць дослідників, присвячених питанням формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців (Г. Андрєєва [1], С. Братченко [3], Л. Вікторова [5], М. Галицька [6], В. Іванова [8], В. Лівенцова [12], Ю. Ніколаєнко [13], О. Рембач [17]), дає нам підстави розглядати його як цілеспрямований процес розвитку визначених компонентів: мотиваційний компонент (мотиви, інтереси, установки, потреби та цінності); когнітивний компонент (знання); операційно-діяльнісний компонент (уміння та навички, необхідні для спілкування у професійній діяльності).

Для адекватного оцінювання ефективності експериментальної роботи, спрямованої на формування культури професійного становлення майбутніх фахівців аграрного профілю, необхідно було, крім визначення компонентів культури професійного становлення, уточнити також критерії й показники, які б об'єктивно відображали рівень її сформованості.

Насамперед, звернемося до уточнення змісту понять “критерій” і “показник”. В енциклопедичних словниках “критерій” (від грец. κριτήριον) – це ознака, за якою можна судити про щось, мірило для визначення, оцінювання предмета чи явища [4, с. 731], підстава для оцінювання або класифікації чогось [15, с. 211]. У педагогіці під поняттям “критерій” розуміють об'єктивну ознаку, за допомогою якої здійснюється порівняльне оцінювання досліджуваного явища, ступеня розвитку його у різних обстежених осіб [2] або сукупність таких якостей явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінюванню [11, с. 35]. Окремі автори розширюють поняття “критерію” як “кількісної величини, що визначає якісні характеристики процесу або явища” [14, с. 36; 16].

Кожен критерій досліджуваного феномену характеризується показниками, а, отже, і деталізується у показниках. Відповідно до виділених компонентів культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю визначено критерії, показники та рівні її сформованості (див. табл.). При цьому ми враховували результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених стосовно визначення критеріїв і показників сформованості компонентів культури професійного спілкування.

Критерії та рівні сформованості культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю

Критерії	Ознаки	Рівні сформованості
Мотиваційний	Чітко виражений стійкий інтерес до формування культури професійного спілкування; бажання до постійного самовдосконалення	Високий
	Нестійкий інтерес і ситуативна зацікавленість у підвищенні свого рівня культури професійного спілкування; епізодичне бажання до самовдосконалення	Середній
	Відсутність інтересу до формування культури професійного спілкування; недостатньо виражене бажання до самовдосконалення	Низький
Когнітивний	Система знань про сутність, структуру й особливості культури професійного спілкування; вільне оперування основними поняттями	Високий
	Наявність базових знань, необхідних для успішного професійного спілкування, але недостатня активність при їх використанні	Середній
	Розрізненість набутих знань; відсутність усвідомлення важливості культури професійного спілкування у майбутній професійній діяльності	Низький
Діяльнісний	Активне використання знань, умінь і навичок, значущих для культури професійного спілкування; активна позиція у навчальному спілкуванні	Високий
	Сформованість певних умінь і навичок; деякі ускладнення при використанні набутих знань, умінь і навичок професійного спілкування у навчанні та під час практики	Середній
	Сформованість окремих умінь і навичок; пасивність при використанні набутих знань; епізодичне застосування наявних знань, умінь і навичок професійного спілкування на заняттях і під час практики	Низький

Аналіз рівня вияву визначених показників культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю за виділеними критеріями уможлиблює виявлення динаміки і характеристику рівнів її сформованості. Рівень сформованості культури професійного спілкування передбачає якісний облік сукупності зазначених вище критеріїв і показників. Комплексне врахування виділених критеріїв і показників дало змогу встановити три рівні сформованості культури професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю: високий, середній і низький (див. табл.).

Висновки. Результатом реалізації експериментальної моделі є сформованість у студентів-аграріїв умінь і навичок професійного спілкування з урахуванням усіх виокремлених компонентів культури професійного спілкування.

Список використаної літератури

1. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 416 с.
2. Бабанский Ю.К. Научная организация педагогического процесса на основе его интенсификации и оптимизации / Ю.К. Бабанский // Педагогика / под ред. Ю.К. Бабанского. – М. : Педагогика, 1988. – 268 с.
3. Братченко С.Л. Развитие у студентов направленности на диалогическое общение : дис. ... канд. психол. наук / С.Л. Братченко. – Л., 1987. – 268 с.
4. Вейсман А.Д. Греческо-русский словарь / А.Д. Вейсман. – 5-е изд. – СПб. : Издание автора, 1991. – 1370 с.
5. Вікторова Л.В. Впровадження моделі формування професійно-термінологічної компетентності у фаховій підготовці аграрників / Л.В. Вікторова // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. – К. : ЛОГОС, 2008. – Вип. 7. – С. 22–31.
6. Галицька М.М. Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / М.М. Галицька. – К., 2007. – 20 с.
7. Глинский Б.А. Моделирование как метод научного исследования / Б.А. Глинский. – М., 1965. – С. 12–14.
8. Иванова В.И. Формирование культуры делового общения будущих инженеров : дис. ... канд. пед. наук / В.И. Иванова. – Брянск, 1998. – 168 с.
9. Коротун Е.А. Модель формирования коммуникативной компетентности студентов-иностранцев / Е.А. Коротун // Лингвистические основы межкультурной коммуникации : сборник материалов международной научной конференции (10–11 декабря 2009 г.). – Нижний Новгород : НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 2010. – Ч. I. – С. 199–201.
10. Котляр Л.І. Роль внутрішньогрупових відносин у формуванні компонентів вольового акту в особистості / Л.І. Котляр // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. – Ізмаїл, 2000. – Вип. 10. – С. 59–63.
11. Курило В.С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні / В.С. Курило // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 35–39.
12. Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невинробничої сфери : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / В.А. Лівенцова. – Вінниця, 2002. – 231 с.
13. Ніколаєнко Ю.О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Ю.О. Ніколаєнко. – Полтава, 2009. – 260 с.
14. Низков А.А. О критериях оценки знаний, умений и навыков студентов / А.А. Низков // Проблемы высшей школы. – 1980. – Вып. 40. – С. 36–41.
15. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : Аконтіт, 1998. – 351 с.
16. Новиков А.М. Как работать над диссертацией: пособие для начинающего педагога-исследователя / А.М. Новиков. – 4-е изд. – М. : Эгвес, 2003. – 104 с.
17. Рембач О.О. Формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків у вищих навчальних закладах : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / О.О. Рембач. – Вінниця, 2005 – 369 с.
18. Ржецкий Н.Н. Методы теоретических исследований в дидактике / Н.Н. Ржецкий // Советская педагогика. – 1986. – № 10. – С. 31–38.
19. Штофф В.А. Роль моделей в познании / В.А. Штофф. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1963. – 126 с.

Литвинова О.В. Исследовательская модель подготовки будущих специалистов аграрного профиля к профессиональному общению

В статье представлена и обоснована опытная модель подготовки будущих специалистов аграрного профиля к профессиональному общению. Основными структурными компонентами разработанной модели являются: цель, задачи, принципы, содержание, методы, формы, этапы подготовки, компоненты и уровни готовности, результат. Обеспечивают действенность модели педагогические условия. Все структурные компоненты модели направлены на формирование надлежащего уровня сформированности диалогических умений и навыков.

Ключевые слова: модель, моделирование, структурные компоненты, этапы подготовки, педагогические условия, диалогические умения, диалогические навыки, уровень сформированности.

Lytvynova O. The developing model for projecting training of future agrarian specialists in professional communication

In the article it is offered the description of the developing model for projecting training of future agrarian specialists in professional communication. it is analyzed basic structure means, such as: goal, e tasks, principles, methods, forms, training stages, components and results.

Key words: model, structure components, training stages, pedagogical conditions, dialog abilities.